

UDK:347.835.3

izvorni znanstveni članak

30. rujna 2014

Doc. dr. sc. Željko GALIĆ,
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

AKTUALNOSTI UZDRŽAVANJA IZMEĐU SRODNIKA

Sažetak:

U radu se analiziraju specifičnosti, dinamika i aktualni trendovi u sklopu instituta uzdržavanja između srodnika.

Autor ističe kako antropološka podloga i društvena verifikacija prava i obveze srodnickog uzdržavanja usporedno osnažuju ovaj segment obiteljskih odnosa. Kritički analizira važeće normative pristupe i stajališta pravne prakse, navodeći aktualne dvojbe i poteškoće u ostvarivanju tog prava unutar različitih kategorija srodnika. Navodi nužnost promjene nekih normativnih rješenja u svrhu omogućavanja jednostavnijeg postupka i lakšeg ostvarivanja prava na uzdržavanje, te naglašava potrebu većeg i učinkovitijeg angažmana državnih tijela u situacijama kada izostane ispunjavanje obveze od strane davatelja uzdržavanja.

Ključne riječi: pravo i obveza uzdržavanja, obiteljska i srodnička solidarnost, uzdržavanje između različitih kategorija srodnika, društvena intervencija.

1. Uvod

Pojam uzdržavanje (alimentacija) korijene ima u latinskom jeziku¹, a njegovo značenje općenito se sastoji u redovitom osiguravanju sredstava zadovoljenja temeljnih životnih potreba primatelja uzdržavanja. Uzdržavanje možemo definirati i kao prijenos dobara za života,² a može biti zakonsko – kada je uređeno odredbama kogentnim zakonskim, ili ugovorno prema općim propisima građanskog prava, primjerice ugovor o

¹ Lat. *alimentum* – hrana, prehrana, i *alo*, *alui*, *altum* i (kasno) *alitur* – hraniti, preneseno - gojiti, odgajati. Izvor: Divković M., *Latinsko-hrvatski rječnik* (Zagreb, 1900.), Fototipsko izdanje iz 1980., Familet, Neven, Beograd, 2006., str. 69. i 73.

² Ponjavić Z., *Pravni značaj srodstva*, Pravni život, Beograd, 9 (2002), str. 685.

doživotnom uzdržavanju,³ legat,⁴ pravo na novčanu rentu od osobe koja je uzrokovala smrt uzdržavatelju. Zakonska obveza uzdržavanja postoji između određenih osoba kod kojih postoji određeni obiteljskopравни odnos – srodstvo, brak, izvanbračna zajednica, i kao takvo ponajviše se temelji na imperativnim propisima i načelu obiteljske solidarnosti. Ovdje ćemo razmatrati problematiku zakonskog uzdržavanja, poglavito onog koje je uređeno normama obiteljskog prava.

Uloga i važnost imovine usporedno se može promatrati u sklopu opstanka pojedinca i zajedničke egzistencije, kao i unutar procesa razvitka srodničkih i obiteljskih odnosa. Briga za zajedničku egzistenciju naglašeno je utjecala na povezivanje i prožimanje srodničkih i obiteljskih uloga. Zajednički imovinski interesi pored bioloških, pravnih, psiholoških, kulturnih i etičkih na svojstven način su artikulirali veze između živih srodnika.

Srodstvo je povijesno promjenljiva društvena kategorija i predstavlja povezanost osoba na temelju postojanja nekih činjenica:⁵ bioloških, pravnih, moralnih, duhovnih (religijskih), gospodarskih i dr. Postojanjem neke od navedenih činjenica nastaje društveni odnos koji može biti priznat običajem, moralom ili religijom – ili od svih njih. Društveni odnos koji je izričito pravno priznat i sankcioniran jest pravni odnos. Stoga pravna definicija srodstva može glasniti da je ono pravom izražen, priznat ili utvrđen prirodni i društveni, ili samo društveni odnos, veza dviju ili više osoba, između kojih nastaje određeni skup prava i obveza. Domaći pravni sustav priznaje tri vrste srodstva: krvno, adoptivno i tazbinsko, a nastaju rođenjem, posvojenjem odnosno sklapanjem braka.

Zakonska obveza uzdržavanja u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH) proizlazi iz ustavnih odredaba kao i međunarodnih dokumenata, ponajprije Konvencije UN o pravima djeteta, Konvencije UN o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu⁶ i Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe.⁷ Uređena je za sve

³ V. čl. 120. - 125. Zakona o nasljeđivanju (Pročišćeni tekst – Službeni list SR BiH, br. 7/1980 i 15/1980, dalje u tekstu: ZN BiH.

⁴ Čl. 89. - 98. ZN BiH.

⁵ Usp.: Alinčić M., Hrabar D., Jakovac-Lozić D., Korać A., *Obiteljsko pravo*, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, 2006. str. 46.

⁶ *Convention on the recovery abroad of maintenance*, 286 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, br. 2/1960; BiH je potpisnica ove konvencije, a preuzeta je notifikacijom o sukcesiji međunarodnih ugovora SFRJ. Podrobnije o primjeni ove konvencije v. kod: Gliha D., Pintarić, A., *Pravo djeteta na roditeljsko uzdržavanje* - [analiza, kritički osvrt i prijedlog poboljšanja, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2014., str. 90-93.

⁷ Primjer iz sudske prakse: u predmetu pred Ustavnim sudom BiH broj AP 2583/08. Apelant, zajedničko dijete parničnih stranaka, nakon njihova razvoda povjeren je na skrb i odgoj majci uz obvezu tuženoga oca da na ime zakonskog uzdržavanja apelanta plaća određeni mjesečni iznos. Zbog razloga istaknutih u apelaciji – nemogućnosti izvršenja presuda nižih sudova i nedostatno određenog iznosa uzdržavanja koji ne može osigurati ni minimalne uvjete za rast i razvoj, Sud je Odlukom od 20. travnja 2011. godine usvojio apelaciju, utvrdio povredu članka II/3.(e) Ustava Bosne i

tri vrste srodstva: prema odredbama Obiteljskog zakona Federacije BiH⁸ i Obiteljskog zakona Brčko Distrikta BiH⁹ osobe na koje se odnosi su „bračni i izvanbračni partneri, roditelji i djeca i drugi srodnici“, ¹⁰ a prema Porodičnom zakonu u Republici Srpskoj¹¹ „članovi porodice i drugi srodnici“. ¹²

Članovi društvene zajednice mogli su ostvarivati međusobnu imovinsku potporu unutar obitelji ili šireg društva. U patrijarhalnom društvenom ustrojstvu obiteljska solidarnost bila je dominantna, s neznatnom društvenom intervencijom. U nastavku rada nastojat ćemo vidjeti na koji način suvremeni pravni poredci uređuju, osiguravaju provedbu ili sami sudjeluju u ostvarivanju prava na uzdržavanje u sklopu različitih kategorija srodnika.

U situacijama nepostojanja obiteljske solidarnosti društvena zajednica nezbrinutim osobama, preko tijela za socijalnu skrb, osigurava potrebnu pomoć koja se ostvariva novčanim davanjima ili na drugi način. Državni i entitetski ustavi u BiH jamče prava na socijalnu skrb svim građanima. Čl. II. 1. Ustava BiH¹³ glasi: „Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurat će najviši stupanj međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda...“. Ustav FBiH¹⁴ za sve osobe unutar FBiH jamči i pravo „na socijalnu zaštitu“ (čl. 2. (1) n)), a čl. 5. Ustava RS¹⁵ propisuje da se Ustavno uređenje Republike temelji (i na) „socijalnoj pravdi“.

2. Uzdržavanje između krvnih srodnika

Krvno srodstvo je veza koja nastaje rođenjem, između osoba koje potječu jedna od druge, kao i onih koje ne potječu jedna od druge a imaju zajedničkog pretka, temeljem čega razlikujemo srodnike u ravnoj i srodnike u pobočnoj liniji. Rođenjem djeteta između njega i njegovih roditelja (kao i sa ostalim krvnim srodnici) nastaje biološka veza, ali da bi ta veza bila i pravno priznata treba postojati njezino društveno, pravno priznanje. U

Hercegovine i članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, te ukinuo presudu Okružnog suda. Izvor: <http://www.pravobih.com/>; VII. 2014.

⁸ Objavljen je u Službenim novinama FBiH, br. 35/2005, 41/2005 i 31/2014. - dalje u tekstu: ObZ FBiH.

⁹ Dalje u tekstu: ObZ BD, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, 23/2007.

¹⁰ Čl. 213. ObZ FBiH i čl. 192. ObZ BD.

¹¹ Objavljen je u Službenom glasniku Republike Srpske, br. 54/2002 i 41/2008, dalje u tekstu: PoZ RS.

¹² Čl. 231. PoZ RS.

¹³ Ustav Bosne i Hercegovine – Aneks 4. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH (postignut u Daytonu 21. studenoga 1995., a potpisan u Parizu 14. prosinca 1995.).

¹⁴ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine s Amandmanima I - CVII, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2007.

¹⁵ Ustav Republike Srpske (Službeni glasnik RS, br. 21/1992, 28/1994, 8/1996, 13/1996, 16/1996, 21/1996, 21/2002, 31/2002, 31/2003 i 98/2003).

stvarnom životu postojanje biološke veze između djeteta i roditelja uvijek i ne mora značiti istodobno postojanje pravnog odnosa srodstva. Da bi biološka veza imala i pravnu dimenziju, ona mora biti utvrđena na propisani način – primjerice presumirano bračno očinstvo ili utvrđeno izvanbračno očinstvo u sudskom postupku.¹⁶

U odredbama ObZ FBiH poimence su navedeni davatelji i primatelji uzdržavanja krvnih srodnika, tj. dužni su uzdržavati:¹⁷

- *roditelji maloljetnu djecu,*
- *roditelji punoljetnu djecu koja su na redovitom školovanju ili su nesposobna za rad,*
- *maloljetna djeca članove obitelji u kojoj žive, ako ostvaruju prihode radom ili od svoje imovine,*
- *punoljetna djeca roditelje,*
- *baka i djed maloljetnu unučad,*
- *baka i djed punoljetnu unučad koji su na redovitom školovanju ili su nesposobni za rad,*
- *punoljetna unučad baku i djeda,*
- *sestre i braća međusobno, kao i sestre i braća po majci ili ocu, u odnosu na maloljetne osobe.*

¹⁶ U domaćoj sudskoj praksi nisu rijetki slučajevi namjernog odugovlačenja postupka utvrđivanja očinstva, upravo radi izbjegavanja obveze uzdržavanja. Primjerice kao slučajevi pred Ustavnim sudom BiH, u predmetima u kojima su niži sudovi utvrdili očinstvo djeteta, a muškarci čiji je očinstvo utvrđeno uložili apelacije tvrdeći da su postupci nepotpuni jer, između ostalog, nije bila provedena DNA analiza: Odluka od 8. rujna 2009. godine u predmetu broj AP 68/078; Odluka od 16. srpnja 2009. godine, u predmetu broj AP 752/07; i Odluka od 9. veljače 2006. godine u predmetu broj AP 1040/05. U svima je apelacija odbijena kao neutemeljena jer je konstatirano da ne postoji kršenje prava na privatni i obiteljski život iz članka II/3.(f) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koji se tiču postupka utvrđivanja očinstva, kada je taj postupak proveden na temelju zakona, koji je razvidan i javno objavljen. Preuzeto s <http://www.pravobih.com/>; VI. 2013.

¹⁷ Usp. čl. 215. – 222. ObZ FBiH.

PoZ RS pored navedenih kategorija u međusobnu obvezu uzdržavanja uključuje sve srodnike ravne linije, a ObZ BD uređuju isti krug krvnih srodnika kao i federalni zakon - čl. 194-202.¹⁸

Srodnici su u pravilu ovlaštenici uzdržavanja neke osobe onim redoslijedom kojim bi bili ovlašteni na nasljeđivanje te osobe, a ako obveza uzdržavanja pada na više osoba zajedno, ona će se između njih dijeliti prema njihovim mogućnostima.¹⁹ Obvezu uzdržavanja imaju najprije potomci - prvi nasljedni red, zatim predci - koji pripadaju daljnjim nasljednim redovima.²⁰ Specifičnom primjenom načela reciprociteta, srodnički krug obveznika uzdržavanja izjednačen je njihovim nasljednim pravima, čime se donekle poštuje i načelo pravičnosti.

Neka poredbena europska zakonodavstva srodničku obvezu uzdržavanja uglavnom uređuju za uži krug osoba - francuski Code Civil²¹ ne obvezuje srodnike u pobočnoj liniji, ali se ta obveza ne isključuje u njihovoj pravnoj doktrini i praksi; u engleskom pravu obveza uzdržavanja postoji samo između roditelja i djece, dok talijansko uključuje i srodnike u pobočnoj liniji krvnog srodstva.

2.1. Uzdržavanje između roditelja i djece

Roditeljska je dužnost i pravo uzdržavati vlastitu maloljetnu djecu i sukladno vlastitim mogućnostima i sposobnostima²² osigurati im životne uvjete potrebne za njihov rast i razvoj.²³ Oni tu dužnost u pravilu obavljaju zajednički, sporazumno i ravnopravno, a u posebnim slučajevima određenim zakonom o djetetu se skrbi samo jedan roditelj.

Roditeljska dužnost uzdržavanja vlastite djece prioritarna je u odnosu na obveze uzdržavanja tih osoba prema vlastitim roditeljima, kao i prema drugim krvnim srođnicima.

¹⁸ Opća zakonska obveza uzdržavanja ovim zakonom definirana je u čl. 192. st. 1. :

„Međusobno uzdržavanja bračnih i izvanbračnih partnera, roditelja, djece i drugih srodnika je njihova dužnost i pravo, kada je to predviđeno ovim zakonom.“

¹⁹ V. čl. 223. ObZ FBiH, a takva odredba postoji i u druga dva obiteljska zakona u BiH.

²⁰ Srodnici drugog nasljednog reda su ostaviteljevi roditelji te braća i sestre; u trećem su ostaviteljevi bake i djedovi - v. čl. 12.-18. ZN BiH.

²¹ *Code Civil des Francais*; <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnCode?code=CCIVILL0.rcv>

²² U postupku utvrđivanja obveze i iznosa uzdržavanje maloljetne djece od strane roditelja sud će utvrditi u kojoj mjeri roditelji imaju te mogućnosti i sposobnosti cijeneći njihovu životnu situaciju - jesu li zaposleni, kolika su im novčana primanja, postoji li mogućnost zarađivanja dopunskim radom, specifičnost situacije ako je roditelj u zatvoru, na odluzenju vojne obveze, stanuje kod roditelja i sl. O tome pobliže u: Zečević E., *Porodičnopravni odnosi*, „Logos“ Centar za edukaciju i pružanje intelektualnih usluga, Sarajevo, 2005., str. 150. i 151.

²³ Čl. 215. ObZ FBiH glasi: „Roditelji su dužni uzdržavati malodobno dijete i u izvršavanju te obveze moraju iskoristiti sve svoje mogućnosti i sposobnosti.“

Dužnosti uzdržavanja djeteta ostaje i u okolnostima kada roditelj ne ostvaruje roditeljsku skrb, ili mu je ograničena ili oduzeta roditeljska skrb – primjerice ako je brak razveden ili poništen, ili u drugim slučajevima odvojenog života roditelja.²⁴ Pored toga, u slučajevima kada temeljem odredaba čl. 153. ObZ FBiH sud roditelju oduzme pravo živjeti s djetetom,²⁵ tom roditelju i tada ostaje obveza uzdržavanja djeteta.

Na europskoj razini postoje aktivnosti kojima je svrha ostvarivanje obveznog uzdržavanja djece. Tako je 1977. godine na Europskoj konferenciji obiteljskog prava u Beču dana ovlast Vijeću Europe da može državama članicama preporučivati intervencije u obliku davanja uzdržavanja djeci unaprijed ako roditelji ne izvršavaju svoje obveze, a Odbor ministara Vijeća Europe je u svrhu prihvatanja zajedničkih smjernica i ujednačavanja pravnih uređenja država članica 4. veljače 1982. godine usvojio Preporuku broj (82) 2 o plaćanju predujma za uzdržavanje djece.²⁶

Važnost postojanja obveze uzdržavanja maloljetne djece naglašena je i u sudskoj praksi:²⁷ obveza postoji i kada roditelj nije zaposlen; ako je na izdržavanju kazne zatvora a ostvaruje prihode; ako služi vojnu obvezu a ima prihode od imovine; u situacijama kada maloljetno dijete samo ostvaruje određene prihode.²⁸ Ta materija dosta je izražena u sudskim predmetima suvremenih država, poglavito stoga što djeca nakon raspada obitelji živi samo s jednim roditeljem koji ih ne može sam uzdržavati, a postojeći sustavi obveznog

²⁴ Primjer iz sudske prakse iz obrazloženja Presude Okružnog suda u Banja Luci, br. GŽ-2054/00, od 7. ožujka 2001. godine: Kada se maloljetno dijete povjeri jednom od roditelja na zaštitu i odgoj, obveza drugog roditelja na plaćanje doprinosa za uzdržavanje nastaje od dana podnesenog tužbenog zahtjeva za uzdržavanje. Izvor: *Domaća i strana sudska praksa*, Privredna štampa d. o. o. Sarajevo 2006, god. III, br. 17, str. 39 i 40.

²⁵ Takva mjera izriče se u slučaju ako „... roditelj s kojim dijete živi ugrožava interes djeteta i u većoj mjeri zanemaruje podizanje, odgoj i izobrazbu djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana obiteljske zajednice da se na ovaj ponaša prema djetetu, ili ako je kod djeteta došlo do većeg poremećaja u odgoju.“

²⁶ Recommendation No. R (82) 2 of the Committee of Ministers to member states on payment by the state of advances on child maintenance, internetski izvor: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=601039&SecMode=1&DocId=674666&Usage=2;VI.1212.> V. o tome u: Rešetar B., *Državni predujam za uzdržavanje djece*, Revija za socijalnu politiku, Zagreb, 2005, god. 12, broj 2, str. 157-173.

²⁷ Iz obrazloženja presude Okružnog suda Banja Luka, GŽ-2117/07 od 30. 1. 2008.: „Sud ima obavezu da po službenoj dužnosti utvrdi sve činjenice od kojih zavisi pravilna i zakonita odluka o izdržavanju maloljetne djece“, izvor: <http://www.pravobih.com;II.2014.>

²⁸ Iz obrazloženja Presude Vrhovnog suda RS broj 118-0- Rev-08-000199, od 1. 9. 2009. vidljivo je uvažavanje stvarne mogućnosti ispunjenja obveze uzdržavanja: „(Tužitelj) ... je dužan obezbijediti malodobnim kćerkama makar egzistencijalni minimum, pa i na štetu vlastitog standarda, ali ne na štetu druge malodobne djece, prema kojima ima zakonsku obavezu izdržavanja. (...) Obaveza izdržavanja još jednog djeteta rođenog po donošenju prvostepene presude se ne može uzeti u obzir prilikom odlučivanja o visini izdržavanja, a ova kasnije nastala činjenica može samo biti osnov za pokretanje nove parnice za izmjenu odluke o visini izdržavanja.“ (Str. 3. Presude, preuzeto s: <http://vsud.rs.pravosudje.ba/>, X. 2013.).

uzdržavanja nisu djelotvorni u smislu osiguravanja ispunjenja obveze uzdržavanja i od drugog roditelja.

Zanimljivo je istaknuti da roditeljska obveza uzdržavanja prestaje kada maloljetno dijete sklopi brak, a ne prestaje ako maloljetno dijete stupi u izvanbračnu zajednicu.

Zakonska obveza uzdržavanja članova obiteljske zajednice²⁹ od strane maloljetne djece postoji u situacijama kada maloljetno dijete ostvaruje prihode radom ili od svoje imovine, a članovi obitelji su nesposobni za rad i ne mogu se zaposliti, nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine.³⁰

Maloljetnik koji ostvaruje prihode radom ili od vlastite imovine,³¹ ima ih pravo koristiti ponajprije za vlastito uzdržavanje, a tek ako sredstava ima dovoljno i više od toga, dužan ih je davati i za druge članove obiteljske zajednice.

Uzajamna obveza uzdržavanja između roditelja i maloljetne djece na potpuno isti način je uređena u PoZ RS³² i ObZ BD.³³

Federalni zakonodavac propisuje³⁴ i roditeljsku obvezu uzdržavanja vlastite punoljetne djece, sukladno svojim mogućnostima, u sljedećim okolnostima:

- kad se dijete nalazi na redovitom školovanju, a najdulje do navršene 26. godine života,
- kad je dijete zbog bolesti, tjelesnih ili duševnih nedostataka nesposobno za rad, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine.

Materija uzdržavanja djece za vrijeme njihova školovanja i studiranja u svakodnevnom životu i sudskoj praksi predmet je različitih tumačenja, a zbog dosta oskudne zakonske regulative ne može se uvijek jasno definirati ili odrediti.³⁵ Posebno je prieporno u kojoj mjeri neredovito i izvanredno studiranje treba biti obuhvaćeno uzdržavanjem, ako je takvo studiranje posljedica objektivnih okolnosti, kao i može li razdoblje od 26 godina

²⁹ Formulacija u zakonu „članovi obitelji u kojoj živi“ može se tumačiti dosta široko, sukladno čl. 2. ObZ FBiH, a tu bi ponajprije trebalo smatrati sestre i braću, baku, djeda te druge krvne srodnike.

³⁰ Usp. čl. 217. i 219. ObZ FBiH.

³¹ Sveukupnom imovinom maloljetnika upravlja on sam – kad su prihodi ostvareni njegovim radom; i njegovi roditelji – ostala imovina koja se koristi za uzdržavanje maloljetnika i ostalih članova obitelji.

³² V. čl. 231.-235. PoZ RS.

³³ V. čl. 194, 196. i 197. ObZ BD.

³⁴ Čl. 216. st. 1. i 2. ObZ FBiH.

³⁵ U tom smislu domaća sudska praksa – iz obrazloženja Presude Vrhovnog suda RS broj Rev-415/04, od 10. 1. 2006.: „...Roditelji (su) u obavezi da se staraju o daljem školovanju i usavršavanju svoje djece nakon njihovog punoljetstva samo u mjeri u kojim im to, po redovnom toku stvari dozvoljavaju njihove materijalne mogućnosti i da nisu dužni da se odriču svog vlastitog egzistencijalnog minimuma, niti da ulažu povećane napore za pribavljanje potrebnih materijalnih sredstava, kao kada je u pitanju obaveza izdržavanja maloljetne djece, te da je obaveza tuženog da doprinosi izdržavanju svog mlđb. djeteta iz drugog braka prioritarna u odnosu na njegovu obavezu da doprinosi izdržavanju tužiteljice nakon njenog punoljetstva.“ (Str. 3. Presude, preuzeto s: <http://vsud-rs.pravosudje.ba/>; III. 2014.).

života obuhvatiti potrebno studiranje nakon povećanja trajanja studiranja na fakultetima.³⁶

Nejasno je kako tretirati situaciju kada dijete zbog bolesti promijeni studentski status ili produži vrijeme studiranja,³⁷ te je li poslijediplomski studij redovito školovanje. Zanimljivo je i pitanje ima li dijete pravo na uzdržavanje za vrijeme školovanja i nakon sklapanja braka.

Za razliku od navedenih odredaba federalnog zakona, PoZ RS ne stavlja granicu roditeljskog uzdržavanja punoljetne djece na redovitom školovanju s navršених 26 godina, već predviđa mogućnost i produženja tog vremena u slučajevima kada "...redovno školovanje nije u tom vremenu završeno iz opravdanih razloga."³⁸

Roditeljska dužnost uzdržavanja djece, koja se zbog zakonom navedenih specifičnih činjenica i okolnosti (bolest, psihofizički nedostaci...), ne može objektivno realizirati, može imati specifična obilježja svake konkretne situacije. Obveza neće postojati ako hendikepirano punoljetno dijete može obavljati neke poslove kojima ostvaruje sredstva za život, jer u tom slučaju kod djeteta ne postoji potpuna nesposobnost za rad. Ako je punoljetno dijete spomenutih obilježja smješteno u pripadajuću socijalnu ustanovu, roditelji su i u tim okolnostima dužni izvršavati obvezu uzdržavanja plaćanjem troškova smještaja djeteta u toj ustanovi.

Dužnost uzdržavanja roditelja od strane punoljetne djece postoji kada su roditelji nesposobni za rad i ne mogu se uposliti, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine.³⁹ Postoji i mogućnost oslobađanja od te dužnosti⁴⁰ – ako

³⁶ Zakonsko razdoblje od 26 godina ne može obuhvatiti: devetogodišnje osnovno i četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, šest godina trajanja studiranja na nekim fakultetima (kao medicinski) plus još jednu godinu apsolventskog statusa, tj. statusa redovitog studenta nakon završetka predavanja, te eventualno služenje vojne obveze za vrijeme studiranja.

³⁷ Prethodno važeći Porodični zakon SRBiH je u čl. 231. st. 1. predviđao obvezu uzdržavanja djece i nakon navršених 26 godina života "... ako redovno školovanje nije u tom vremenu završeno iz opravdanih razloga."

³⁸ Usp. čl. 233. st. 1. PoZ RS. Dajemo i primjer sudske prakse, iz Obrazloženja presude Okružnog suda Banja Luka, broj 77 0 P 002271 09 Gž, od 28. travnja 2009. godine: „Dužnost roditelja da doprinosi izdržavanju punoljetnog djeteta koje se nalazi na redovnom školovanju nije identična obavezi roditelja kod izdržavanja maloljetne djece, jer roditelji doprinose izdržavanju punoljetnog djeteta prema svojim mogućnostima. - čl. 232. st. 2. i čl. 233. st. 1. Porodičnog zakona (Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 54/02)“. U tom smislu i presuda spomenutog suda u predmetu Gž-2117/07 od 30. siječnja 2008. Izvor: <http://www.pravobih.com/> ; V. 2014.

³⁹ Čl. 219. st. 1. ObZ FBiH i čl. 236. PoZ RS.

⁴⁰ Može se postaviti pitanje validnosti i održivosti ovakve odredbe, jer se njome u većoj mjeri raskidaju obiteljske veze, jedno zlo nastavlja drugim, a nezbrinute osobe prepušta skrbi neorganiziranog društva s neprimjerenom socijalnom zaštitom.

roditelj bez opravdanih razloga nije uzdržavao dijete u vrijeme kada je to po zakonu bio dužan⁴¹ - čl. 219. st. 2 ObZ FBiH i čl. 236. st. 2. PoZ RS.⁴²

Važno je navesti i neka stajališta sudske prakse domaćih sudova glede dužnosti uzdržavanja roditelja od strane punoljetne djece: ako roditelj ima više djece, a ovlašten je tužiti samo jedno dijete, sud će uzeti u obzir imovinsko stanje sve djece i odrediti konkretnu obvezu tuženika; supružnička obveza uzdržavanja je prioritarna u odnosu na obvezu djece prema roditeljima; dužnost djeteta na uzdržavanje roditelja postojati će samo u slučaju ako razvedeni bračni partner ne može potpuno snositi uzdržavanje.⁴³

ObZ BD na potpuno isti način uređuje uzajamnu obvezu uzdržavanja između roditelja i punoljetne djece.⁴⁴

Na europskoj razini spomenut ćemo važnost donošenja Uredbe Vijeća Europe br. 4/2009 o međunarodnoj sudskoj nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrši odluka te suradnji u predmetima uzdržavanja⁴⁵. Ona zamjenjuje odredbe Uredbe Bruxelles i u dijelu koji uređuje nadležnost za alimentacijski postupak, razjašnjava neke postojeće nejasnoće u odredbama o uzdržavanju Uredbe Bruxelles II bis, te općenito daje doprinos harmonizaciji europskog obiteljskog prava.

2.2. Uzdržavanje između bake, djeda i unučadi

Poneke životne situacije mogu dovesti do potrebe angažiranja bake i djeda na uzdržavanju i općoj brizi za dijete.⁴⁶

⁴¹ Šire mogućnostima oslobađanja djeteta od uzdržavanja roditelja sadrži srbijanski Porodični zakon (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 18/2005 i 72/2011), koji u čl. 156. st. 2. uređuje da roditelj nema pravo na uzdržavanje ako bi „...prihvatanje njegovog zahteva za uzdržavanje predstavljalo očiglednu nepravdu za dete odnosno drugog krvnog srodnika“.

⁴² Podrazumijeva se da djeca svoje obavljenno uzdržavanje roditelja ne mogu posebno naplaćivati. Primjer strane sudske prakse: „Dvoreći pokojnog oca, stranke vrše svoje moralne i prirodne obaveze, te u smislu člana 213. Zakona o obligacionim odnosima ne mogu zahtevati ono što su dali i učinili u izvršenju tih dužnosti, nezavisno od zakonskog prava da kao deca i zakonski nasljednici na jednake delove naslede njegovu zaostavštinu. Odluka Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 119/94 od 27. 11. 1996. godine, preueto iz: *Aktuelna sudska praksa iz građansko-materijalnog prava*, (priredio Krsmanović, T.), Beograd, 2003, str. 24.

⁴³ Izvor: Zečević E., *Porodično-pravni ...*, nav. dj., str. 153.

⁴⁴ Usp. čl. 195., 197. i 198. ObZ BD.

⁴⁵ *Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations*, OJ L 7/1, 10. 1. 2009. Usvojena je od 18. 12. 2008. godine, a stupila je na snagu 18. 6. 2012. Podrobnije o primjeni ove uredbe u državama članicama Europske unije v. kod: Župan, M., *Uzdržavanje u pravu Europske unije*; u: Bodirosa-Vukobrat, N., Hlača N., Hrabar D., Jakovac-Lozić D., Korać Graovac A., Lapaš, D., Majstorović I., Medić Musa I., Novak B., Sikirić H., Smokvina V., Winkler S., Žnidaršić Skubic, V., Župan M., *Europsko obiteljsko pravo*, Narodne novine d. d., Zagreb, 2013., str. 267-289.

⁴⁶ Zbog gubljenja tradicionalnih oblika obitelji, u suvremenom svijetu u dosta situacija primarnu zaštitu i uzdržavanje djece daju bake i djedovi. Primjerice u takvoj ulozi u SAD, prema popisu iz 2000. godine, našlo se oko 6 milijuna baka i djedova - izvor: Sanders, J. D., *Obtaining Useful parenting Evaluations in Cases Involving Third Parties*, American

Odredbama čl. 222. st. 1. ObZ FBiH propisana je obveza uzdržavanja unučadi od strane bake i djeda. Baka i djed, ako su u mogućnosti, dužni su uzdržavati maloljetno unuče koje nema dovoljno sredstava za život, ni imovine iz koje bi moglo ostvariti prihode za život. Punoljetno unuče baka i djed dužni su uzdržavati ako su ispunjene okolnosti koje trebaju postojati kod uzdržavanja maloljetnog unučeta, te da se unuče nalazi na redovitom školovanju ili ako je zbog bolesti, tjelesnih i duševnih nedostataka nesposobno za rad. Dužnost uzdržavanja maloljetne i punoljetne unučadi od strane bake i djeda ostvarit će se samo u slučaju ako nema uvjeta za ispunjenjem roditeljskog uzdržavanja.⁴⁷ Na sličan je način uređena obveza uzdržavanja od strane unučadi. Punoljetno unuče dužno je uzdržavati baku i djeda koji su nesposobni za rad i nemaju dovoljno sredstava za život i ne mogu ih ostvariti iz svoje imovine, a unuče je u mogućnosti doprinositi njihovu uzdržavanju. Maloljetno unuče će imati dužnost uzdržavanja ako ostvaruje prihode radom ili od svoje imovine i njima može pored vlastitog uzdržavanja uzdržavati baku i djeda, te ako su baka i djed nesposobni za rad i nemaju sredstava za život. Obveza uzdržavanja od strane unučadi ostvarit će se samo u slučaju ako nema uvjeta za ispunjenjem uzdržavanja bake i djeda od njihove djece. Unuče se može osloboditi obveze uzdržavanja bake i djeda, u situacijama kada baka i djed, bez opravdanih razloga nisu prije izvršavali svoju postojeću dužnost uzdržavanja tog unučeta.⁴⁸

Zakon RS nema izričitih odredaba o međusobnoj obvezi uzdržavanja između bake i djeda i unučadi, a ona je uređena odredbama o obvezi uzdržavanja između ostalih krvnih srodnika u ravnoj liniji - čl. 239. PoZ RS, i odredbom da se pravo na uzdržavanje ostvaruje onim redom kojim su davatelji uzdržavanja pozvani na nasljeđivanje - čl. 240. st. 1. tog zakona.

ObZ BD propisuje uzdržavanja između bake i djeda i unučadi na isti način kao federalni Obiteljski zakon.

Obveza uzdržavanja između bake ili djeda i unučadi je obostrana. Zanimljivo je napomenuti zakonska rješenja susjednih zakonodavstava: u hrvatskom Obiteljskom zakonu nije uređena obveza uzdržavanja između sestara i braće, kao ni bake ili djeda od strane unučadi, neovisno jesu li oni uzdržavali unučad. Naprotiv, obiteljsko

Journal of Family Law, Vol. 18 Issue 3. 2004, p 161-166. Autor navodi elemente na temelju kojih bi trebalo prosuditi štite li se u takvim okolnostima najbolji interesi djece: ispunjavanje temeljnih životnih potreba (hrana, smještaj, ljubav); tjelesna zaštita, emocionalna i socijalna sigurnost i razvitak; mogućnost ostvarivanja individualne i kolektivne identifikacije.

⁴⁷ Obveza bake i djeda uzdržavati unučad uređena je i u hrvatskom Obiteljskom zakonu, a člankom 216. ta je obveza propisana kao supsidijarna, dakle u slučajevima kada se ne ostvaruje roditeljsko uzdržavanje – primjerice ako je roditelj umro, nije u stanju ili to ne će. Takvim supsidijarnim proširenjem obveze davanja uzdržavanja na bake i djedove zakon ne oslobađa primarne obveznike uzdržavanja - roditelje, pa se protiv njih mogu voditi ili obnoviti postupci naplate, a može se voditi i kazneni postupak protiv obveznika davanja uzdržavanja. Usp. Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, Narodne novine, br. 117/2007.

⁴⁸ Usp. čl. 219. st. 2. ObZ FBiH.

zakonodavstvo Srbije i Crne Gore uređuju obvezu uzdržavanja i u pobočnoj liniji krvnog srodstva - između sestara i braće, a uzdržavanje između bake ili djeda i unučadi je obostrano.⁴⁹

2.3. Uzdržavanje između ostalih krvnih srodnika

Prema odredbama sva tri obiteljska zakona u BiH maloljetne sestre i braća imaju pravo na uzdržavanje temeljem međusobne obveze uzdržavanja između (punorodnih i polurodnih) sestara i braće.⁵⁰ Ovaj oblik uzdržavanja ostvarit će se ako su ispunjeni opći uvjeti, tj. da primatelj uzdržavanja nema (dovoljno) sredstava za život i da je davatelj uzdržavanja u mogućnosti doprinositi za uzdržavanju određenih osoba.

Kod primatelja uzdržavanja treba biti ispunjen uvjet da je on maloljetna osoba i da ga ne može uzdržavati netko drugi temeljem prioriteta s obzirom na njegovo pravo nasljeđivanja. Glede određivanja tko može biti davatelj uzdržavanja između sestara i braće, bitno je da su sestra ili brat, odnosno polusestra ili polubrat punoljetni i imaju li mogućnosti za vlastito uzdržavanje, te uzdržavanje sestara i braće, odnosno polusestara i polubraće.⁵¹

U navedenim zakonima nema posebnog navođenja ostalih krvnih srodnika prema kojim bi postojala obveza uzdržavanja, a tim pravom, pored ispunjavanja ostalih uvjeta, oni mogu biti obuhvaćeni ako su članovi obitelji.⁵²

3. Uzdržavanje između adoptivnih srodnika

Adoptivno srodstvo⁵³ nastaje pravnim putem - ugovorom ili pravnim aktom nadležnog tijela. Ono je imitacija krvnoga srodstva i uspostavlja uglavnom iste pravne učinke između posvojitelja i posvojčeta kakvi postoje između bioloških roditelja i djeteta. Sva tri obiteljskoppravna sustava u BiH uređuju dvije vrste posvojenja temeljem kojih nastaje adoptivno srodstvo. Koliki krug osoba će biti obuhvaćen adoptivnim srodstvom

⁴⁹ Usp. čl. 157. srbijanskog te čl. 260. i 261. crnogorskog Porodičnog zakona (Službeni list Republike Crne Gore, br. 1/2007).

⁵⁰ Usp. čl. 222. st. 3. ObZ FBiH; čl. 239. PoZ RS i čl. 201. st. 3. ObZ BD.

⁵¹ Prema odredbama srbijanskog Porodičnog zakona i maloljetnik može imati obvezu uzdržavanja brata ili sestre ako stječe zaradu ili ima prihode od imovine, a roditelji nisu živi ili ako nemaju dovoljno sredstava za uzdržavanje (čl. 157. tog zakona).

⁵² U integralnom tekstu ObZ BD u čl. 201. st. 3. potkrala se tehnička greška ispuštanjem dijela teksta, jer u protivnom odredba je nejasna, njome se narušava jednakopravnost punorodnih i polurodnih sestara i braće kao i ravnopravnost spolova. Odredba čl. 201. st. 3. glasi:

„Obveza uzdržavanja postoji između sestara i braće i braće po majci ili ocu u odnosu na malodobne osobe“.

⁵³ Naziva se još zakonsko ili građansko srodstvo (*cognatio legalis*).

ovisi o pravnoj prirodi instituta posvojenja. Adoptivno srodstvo u najširem smislu je veza koja postoji između posvojitelja (*adoptans*) i posvojčeta (*adoptatus*); te između posvojitelja⁵⁴ i njegovih krvnih srodnika s jedne strane i posvojčeta i njegovih potomaka s druge strane.⁵⁵

U slučaju potpunog posvojenja nastaje obveza uzdržavanja između posvojitelja i njegovih srodnika na jednoj strani i posvojčeta i njegovih potomaka, kao i kod krvnog srodstva.

Kod nepotpunog posvojenja srodnički odnosi zasnivaju se između posvojitelja na jednoj strani i posvojčeta i njegovih potomaka, pa obveza uzdržavanja nastaje samo između tih osoba. Posvojitelj je dužan uzdržavati maloljetno posvojčće, a ako on nije u mogućnosti, onda dužnost uzdržavanja posvojčeta imaju biološki roditelji posvojčeta i drugi njegovi krvni srodnici. Pored toga, nepotpuno posvojenje ne utječe na prava i dužnosti posvojčeta prema njegovim roditeljima i drugim srodniciima, a između njih nije isključena ni zakonska obveza uzdržavanja.⁵⁶

Pregledom sadržaja odgovarajućih normi u sva tri domaća važeća obiteljska zakona, možemo konstatirati da je dužnost uzdržavanja za ove kategorije srodnika jednako uređena.

4. Uzdržavanje između tazbinskih srodnika

Tazbinsko srodstvo nastaje sklapanjem braka – pojedinačno između svakog bračnog partnera i krvnih srodnika, odnosno i adoptivnih srodnika drugog bračnog partnera, i egzistira i nakon prestanka braka kojim je nastalo. Zanimljivo je napomenuti da neki pravni sustavi uređuju određena prava i dužnosti tazbinskih srodnika i iz izvanbračne

⁵⁴ Treba istaknuti da u ulozi posvojitelja mogu biti jedna ili dvije osobe, a u ulozi posvojčeta jedna ili više osoba, što u samom jezičnom izričaju nije uvijek (pa i ovdje) vidljivo.

⁵⁵ Tri važeća obiteljska zakona u BiH poznaju dvije vrste posvojenja: potpuno i nepotpuno, a u kojima je sadržaj i opseg adoptivnog srodstva različit. Prema ObZ FBiH „Potpunim posvojenjem se između posvojitelja i njegovih srodnika, s jedne strane, i posvojčeta i njegovih potomaka, s druge strane, zasniva neraskidiv odnos srodstva jednak krvnom srodstvu.“ (čl. 113. st. 1.); a „Nepotpunim posvojenjem nastaju između posvojitelja, s jedne strane, te posvojčeta i njegovih potomaka, s druge strane, prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i djece ...“ (čl. 117. st. 1.). Važeći Obiteljski zakon u Republici Hrvatskoj uređuje jedan oblik posvojenja istovjetan potpunom posvojenju u spomenutim zakonima BiH, kao i srbijanski Porodični zakon.

⁵⁶ Usp. Babić I., *Komentar Porodičnog zakona*, Novinsko-izdavačka organizacija Službeni list SR BiH, Sarajevo, 1990, str. 555.

zajednice.⁵⁷ Pored toga neka zakonodavstva priznaju pravne učinke tazbinskog srodstva i temeljem postojanja istospolnih zajednica.⁵⁸

U tazbinskome srodstvu postoji obveza uzdržavanja između ovih srodnika:

- *maćehe i očuha prema svom maloljetnom pastorčetu,*
- *punoljetnog pastorčeta prema maćehi ili očuhu.*

Odredbe ObZ BD o dužnosti uzdržavanja između tazbinskih srodnika jednake su odredbama federalnog zakona.⁵⁹

Maćeha ili očuh, temeljem odredaba čl. 220. ObZ FBiH dužni su uzdržavati svoju maloljetnu pastorčad ako oni ne mogu ostvariti uzdržavanje od roditelja, a prema odredbama zakona u RS ta dužnost maćehe i očuha⁶⁰ postoji ako pastorčad nema srodnike koji su ih po zakonu dužni uzdržavati (čl. 237. st. 1. PoZ RS).

Ova dužnost uzdržavanja podrazumijeva postojanje sljedećih pretpostavki: da roditelj maloljetnog pastorčeta ne može uzdržavati; da postoji bračna zajednica između jednog pastorčeta i njegovog roditelja i njegove maćehe ili očuha;⁶¹ te da maćeha ili očuh, srazmjerno svojim mogućnostima mogu doprinositi za uzdržavanje tog pastorčeta. Dužnost ovog uzdržavanja postoji do kraja života roditelja uzdržavanog djeteta, a produžuje se i nakon smrti tog roditelja, ako je u trenutku njegove smrti postojala obiteljska zajednica između očuha ili maćehe i pastorčadi - čl. 220. st. 2. Zakona. U slučajevima kad je brak između jednog roditelja i maćehe ili očuha djeteta poništen ili razveden - a prema odredbama PoZ RS i ako je utvrđeno nepostojanje braka,⁶² tada maćeha ili očuh nisu dužni uzdržavati pastorčad,⁶³ odnosno ta obveza prestaje.

Zakonska je pastorčeta dužnost uzdržavati maćehu ili očuha ako postoje određene pretpostavke (uvjeti) - da su maćeha ili očuh nesposobni za rad i zbog toga se ne mogu zaposliti, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine; da je pastorče, bez obzira je li punoljetno ili maloljetno u mogućnosti doprinositi

⁵⁷ Prema odredbama čl. 127. važećeg slovenskog Zakona o braku i obiteljskim odnosima (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, uradno prečišćeno besedilo, Uradni list Republike Slovenije, št. 69/2004) maćeha ili očuh imaju obvezu uzdržavanja djeteta svog izvanbračnog partnera.

⁵⁸ Primjerice nizozemsko i njemačko pravo.

⁵⁹ Dužnosti uzdržavanja maćehe i očuha, odnosno pastorčadi uređeni su čl. 199. i 200. ObZ BD.

⁶⁰ Time je njihova obveza uzdržavanja u usporedbi s obvezom iz federalnog zakona znatno sužena. O zanimljivim slučajevima određivanja uzdržavanja između pastorčadi i maćehe i očuha u starijoj sudskoj praksi, v. kod: A. Silajdžić, *O odnosima pastorčadi i maćehe i očuha*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XVI-XVII (1968/1969), str. 75-90.

⁶¹ Dakle postojanje braka uvjet je za postojanje obveze uzdržavanja između tazbinskih srodnika - maćehe i očuha i pastorčadi, a izvanbračna zajednica ne zasniva ovakvu obvezu uzdržavanja. Međutim, u slovenskom pravu očuh ili maćeha imaju obvezu uzdržavanja djeteta svog bračnog ili izvanbračnog partnera. V. kod: Novak B., *Nova pravna regulativa izdržavanja u Republici Sloveniji*, Pravni život, Beograd, 10/2006, str. 254.

⁶² Usp. čl. 237. st. 3. tog zakona.

⁶³ Čl. 220. st. 3. ObZ FBiH.

za njihovo uzdržavanje; i ako su oni njega duže vrijeme tj. najmanje tri godine uzdržavali ili se brinuli o njemu (reciprocnost obveze).⁶⁴

U situaciji kada maćeha ili očuh imaju svoju djecu koja su u mogućnosti uzdržavati svoje roditelje, te ako su ispunjeni uvjeti da i pastorče ima obvezu uzdržavati maćehu ili očuha; tada će dužnost uzdržavanja biti zajednička za djecu i pastorčad.⁶⁵

Uz spomenute razlike, ovu materiju uzdržavanja jednako uređuje zakon manjeg entiteta (RS), a norme federalnog i zakona BD⁶⁶ u potpunosti su iste.

5. Umjesto zaključka

U većini suvremenih društava određene kategorije pučanstva - ponajprije djeca, bolesni, hendikepirani te stare i nemoćne osobe, u većoj ili manjoj mjeri suočavaju se s poteškoćama vlastitoga preživljavanja. Uz to, suvremeni društveni i gospodarski poremećaji dovode do socijalne nesigurnosti povećanjem broja nezaposlenih i osoba bez materijalnih sredstava potrebnih za vlastitu egzistenciju. U takvim situacijama do izražaja dolazi važnost obiteljske, srodničke, kao i društvene obveze uzajamnog pomaganja i solidarnosti.

Pravnu problematiku zakonskog uzdržavanja zanimljivo je pratiti kroz dva dinamična pokazatelja: prvi je vezan za odnos društvene solidarnosti na jednoj, te srodničke i obiteljske solidarnosti na drugoj strani;⁶⁷ a drugi pokazuje koliki je širok krug osoba između kojih postoji zakonska obveza srodničkog uzdržavanja.

U modernim pravnim sustavima, zbog značajne uloge tržišta uspostavlja se novi model uzdržavanja u kojem je povećana obveza pojedinca, srodničkih zajednica i obitelji za vlastitu socijalnu sudbinu, a smanjuje se uloga države. Na taj način srodničko i obiteljsko uzdržavanje ima prednost, a društvena solidarnost poprima supsidijarni karakter. Istodobno, zbog krize suvremene obitelji⁶⁸ raste i broj slučajeva siromaštva, što opet zahtijeva dodatnu intervenciju društva i djelotvornije funkcioniranje socijalne države.

⁶⁴ O stajalištu da bi tazbinski srodnici u prvom stupnju ravne silazne linije mogli nasljeđivati ostavitelja koga su uzdržavali v. kod: Stojanović N., *Izdržavanje između srodnika*, Zbornik referata sa naučnog skupa održanog 26. 4. 2002. na Pravnom fakultetu u Kragujevcu, Kragujevac, 2002, str. 57-65.

⁶⁵ Njihova obveza realizirat će se srazmjerno njihovim mogućnostima. Usp. čl. 221. st. 2. ObZ FBiH.

⁶⁶ Materija međusobnog zakonskog uzdržavanja između maćeha i očuha i pastorčadi uređena je odredbama čl. 199. i 200. ObZ BD.

⁶⁷ Ta solidarnost posebice dolazi do izražaja u različitim obiteljskim krizama, gospodarskim pothvatima u sklopu obitelji, obiteljskim prigodnim okupljanjima, kao i u situacijama kada društvena zajednica zakaže u svojim djelatnostima.

⁶⁸ Posljedice krize suvremene obitelji su primjerice veći broj djece rođene izvan braka, bez utvrđenog očinstva i bez odgovarajuće skrbi; porast broja razvoda braka i obitelji sa samohranim roditeljima; kasnije stupanje u brak i sl. Time se u većoj mjeri u društvu naglasak stavlja na socijalnu zaštitu ugroženih skupina pučanstva, čime država blagostanja sve više postaje socijalna država. Podrobnije o tome v. kod: Učur, M. Đ., *Socijalno pravo*, Informator Zagreb, 2000, str. 1-15.

Obveza zakonskog uzdržavanja postoji između srodnika u sklopu sve tri vrste srodstva. Krvno srodstvo je i temelj postojanja obveze zakonskog uzdržavanja koju ima otac djeteta rođenog izvan braka prema majci djeteta. Domaći zakonodavci su napustili reguliranje obveze uzdržavanja između svih srodnika ravne linije, uređujući takvu obvezu samo između roditelja i djece, te uz određene pretpostavke, između bake i djeda i unučadi.

Smatramo da je unutar instituta uzdržavanja *de lege ferenda* potrebno jasnije urediti kako će izvanredno studiranje biti obuhvaćeno uzdržavanjem ako je posljedica objektivnih okolnosti,⁶⁹ te precizirati ima li dijete pravo na uzdržavanje i za vrijeme školovanja⁷⁰ ako je sklopilo brak. U sklopu odredaba čl. 213. ObZ FBiH, čl. 231. PoZ RS i čl. 192. ObZ BD trebalo bi urediti i mogućnost odricanja od prava uzdržavanja od strane ovlaštenika tog prava, ali da se ono ne može odnositi na maloljetnu djecu ili punoljetnu djecu nad kojima roditelji ostvaruju roditeljsku skrb, kao i dužnost uzdržavanja roditelja prema punoljetnoj djeci nakon prestanka njihovog obrazovanja ako se ne mogu zaposliti. Osim toga, u čl. 222. ObZ FBiH, čl. 239. PoZ RS i čl. 201. ObZ BD trebalo bi unijeti odredbu da dužnost uzdržavanja tereti baku i djeda po roditelju koji nije ispunio svoju zakonsku dužnost uzdržavanja, s obzirom da je dužnost uzdržavanja unučadi od bake i djeda supsidijarna u odnosu na roditelje koji ne uzdržavaju dijete.

Nadalje, u čl. 234. ObZ FBiH, čl. 252. PoZ RS i čl. 213. ObZ BD predlažemo uređivanje učinkovitijeg načina ispunjenja dužnosti uzdržavanja oca prema majci izvanbračnog djeteta i djetetu; a u parnicama za uzdržavanje djece urediti veće ovlasti skrbničkog tijela i suda u postizanju nagodbe između roditelja i punoljetnog djeteta o visini doprinosa za uzdržavanje djeteta (čl. 238 ObZ FBiH, čl. 257 PoZ RS i čl. 216. ObZ BD). Potrebno je propisati veće ovlasti skrbničkog tijela u zaštiti djetetovih imovinskih prava i interesa i omogućiti tom tijelu sudjelovanje u ulozi umješača u postupcima koje nije ovlašten pokrenuti, radi zaštite prava i interesa stranke koja nije sposobna sama skrbiti o njima.

Sredstva za uzdržavanje u većini slučajeva daju se dragovoljno, a ako pozvani davatelj uzdržavanja ne ispunjava svoju dužnost, ono se može ostvariti prisilno u sudskom postupku, a teret parničenja prema neplatišama svakako bi trebalo u većoj mjeri prenijeti na državna tijela. Uzdržavanje se u pravilu određuje u novčanom iznosu koji doprijeva

⁶⁹ Zanimljiva je dvojba ima li dijete pravo na uzdržavanje za vrijeme školovanja i nakon sklapanja braka. PoZ RS ne ograničava definitivno roditeljsko uzdržavanje punoljetne djece na redovitom školovanju s navršених 26 godina, već predviđa mogućnost produženja tog vremena u slučajevima kada "...redovno školovanje nije u tom vremenu završeno iz opravdanih razloga." (čl. 233. st. 1. tog zakona).

⁷⁰ Iz obrazloženja Presude Vrhovnog suda RS broj Rev-415/04, od 10. 1. 2006.:

"...Roditelji (su) u obavezi da se staraju o daljem školovanju i usavršavanju svoje djece nakon njihovog punoljetstva samo u mjeri u kojim im to, po redovnom toku stvari dozvoljavaju njihove materijalne mogućnosti i da nisu dužni da se odriču svog vlastitog egzistencijalnog minimuma, niti da ulažu povećane napore za pribavljanje potrebnih materijalnih sredstava..." (Str. 3. Presude, preuzeto s: <http://vsud-rs.pravosudje.ba/> ; X. 2012.).

povremeno, a može biti izraženo i u postotku od plaće. Smatramo da bi trebalo urediti veće ovlasti suda da pri utvrđivanju mogućnosti davatelja uzdržavanja uzima u obzir i cjelokupno imovinsko stanje, a ne samo njegova primanja i stvarne mogućnosti stjecanja zarade.

S obzirom da suvremeni način života dovodi do slabljenja srodničkih i obiteljskih veza, zakonodavac uređuje u kojoj mjeri se ta obveza mora izvršavati unutar uže zajednice, a koliki će teret zaštite snositi društvo. Kada se međusobno uzdržavanje između srodnika ne može ostvarivati - u potpunosti ili djelomično, društvena zajednica prema važećim propisima načelno osigurava sredstva potrebna za uzdržavanje. Tako egzistiraju dva vida uzdržavanja, koja se ostvaruju kroz obiteljsku solidarnost i onu supsidijarnu - društvenu solidarnost.

Iako je na cijelom prostoru BiH izbjegavanje uzdržavanja propisano kao kazneno djelo, česti su slučajevi izostanka ispunjavanja obveze uzdržavanja, posebice prema maloljetnoj djeci. Stoga bi zakonske promjene trebale omogućiti ubrzanje i pojednostavljenje postupaka za uzdržavanje, povećanje ovlasti državnih tijela (ponajprije sudova i centara socijalne skrbi) u tim postupcima, te osnivanje alimentacijskih fondova iz kojih bi se žurno i redovito isplaćivala sredstva za uzdržavanje u okolnostima kada nema dragovoljnog ispunjavanja obveze niti učinkovitog postupanja državnih tijela. Time bi država u većoj mjeri omogućila ostvarenje dobrobiti ugroženih osoba, poglavito djece i ispunila svoju zadaću u zaštiti obitelji i srodničkih odnosa.

KINSHIP SUPPORT AND ALIMONY ACTUALITIES

Summary

In this paper, specificities, dynamic and current trends in kinship support and alimony institute have been analyzed.

The author accents that anthropology foundation and social verification of rights and obligations derived from institute of kinship support and alimony strengthen this kind of family relationships. By referring to doubts and difficulties in realization of these rights between different categories of kinds, current legal approaches and judicial practices have been critically analyzed. Author claims that in order to simplify procedure and to ease realization of rights derived from this Institute, certain legal solutions need to be changed. At the same, state involvement should be bigger and more effective especially in cases where party that is obliged to give support, doesn't do that.

Key words: support rights and obligations, family and kinship solidarity, support between different categories of kinds, social intervention.